

2. DZIAŁ DRUGI – POWIĄZANIA GMINY Z REGIONEM

2.1 ZWIĄZKI GMINY I MIASTA Z REGIONEM

2.1.1 Położenie gminy i miasta

2.1.1.1 Położenie gminy i miasta na mapie administracyjnej kraju

Reforma administracyjna państwa, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1999 roku **ulożowała Miasto i Gminę Stawiszyn w Województwie Wielkopolskim**. Na szczeblu wojewódzkim stworzono administrację rządową, którą reprezentuje Wojewoda Wielkopolski oraz samorządową (trzeci szczebel samorządu terytorialnego), którą reprezentuje sejmik województwa (organ stanowiący i kontrolny) oraz zarząd województwa (organ wykonawczy). Na czele Sejmiku Województwa Wielkopolskiego stoi Przewodniczący natomiast pracami Zarządu Województwa Wielkopolskiego kieruje Marszałek Województwa Wielkopolskiego.

2.1.1.2 Położenie gminy i miasta w Województwie Wielkopolskim

Miasto i Gmina Stawiszyn położone są w południowo-wschodniej części Województwa Wielkopolskiego. Zaledwie około 30 kilometrów dzieli ją od granic Województwa Łódzkiego (gmina Goszczanów w powiecie sieradzkim). Od stolicy województwa – Poznania – dzieli ją dystans ca 110 km. Jest to dość odległe i w związku z tym mało korzystne położenie.

2.1.1.3 Położenie gminy i miasta w Powiecie Kaliskim

Z dniem 1 stycznia 1999 roku wprowadzono również drugi szczebel samorządu terytorialnego, jakim jest powiat. **Miasto i Gmina Stawiszyn znalazły się w granicach Powiatu Kaliskiego**.

Miasto i Gmina Stawiszyn położone są w północnej części powiatu kaliskiego. Jest to jedyna gmina miejsko-wiejska Powiatu Kaliskiego. Miasto Stawiszyn położone jest w środku gminy - centralnie w stosunku do pozostałych miejscowości gminy Stawiszyn i granic gminy. Jej powierzchnia wynosi 78,3km², co plasuje ją na przedostatnim miejscu w powiecie kaliskim. Jest to zatem niewielka gmina. Gmina Stawiszyn graniczy z pięcioma jednostkami samorządu gminnego. Od strony zachodniej graniczy z gminą Blizanów (na długości ca 15,2 km). Od południa i południowego-wschodu z gminą Żelazków (na długości ca 10,5 km). Od wschodu zaś z gminą Mycielina (na długości ca 13,6 km). Wszystkie trzy wymienione gminy położone są również w powiecie kaliskim. Granica północna gminy Stawiszyn stanowi północną granicę ziemskiego powiatu kaliskiego i ziemskiego powiatu konińskiego. Od północy zatem gmina Stawiszyn graniczy z gminami Grodziec (na długości ca 2,0 km) i Rychwał (na długości ca 4,4 km), położonymi w powiecie konińskim.

Biorąc pod uwagę odległość do Kalisza - stolicy powiatu, Stawiszyn – stolica gminy - - położony jest niezbyt daleko (porównując dystans jaki dzieli Kalisz od wszystkich miejscowości gminnych Powiatu Kaliskiego). Odległość ta wynosi niespełna 20 km. Blżej Kalisza położone są takie miejscowości gminne jak Opatówek i Godziesze Wielkie. W porównywalnej odległości położone są Blizanów i Żelazków. Pozostałe miejscowości gminne położone są dalej od Kalisza niż Stawiszyn. Położenie Stawiszyna, w porównaniu do innych miejscowości gminnych powiatu kaliskiego, nie jest najgorszym położeniem, biorąc pod uwagę bardzo korzystne powiązanie ze stolicą powiatu poprzez drogę krajową nr 25.

2.1.1.4 Położenie gminy i miasta w makroregionie

Rozpatrując położenie **Miasta i Gminy Stawiszyn** w skali makroregionu, należy zauważyć, że usytuowana jest ona – podobnie jak Kalisz - w trójkącie trzech dużych miast: Poznania, Łodzi i Wrocławia. Dystanse dzielące Stawiszyn od tych dużych miast są porównywalne i wynoszą od 110 do 140 km. Położenie to stwarza równe szanse pod względem dostępu do dużych aglomeracji miejskich, jakimi są te miasta.

2.1.1.5 Położenie gminy i miasta w odniesieniu do organizacji administracji finansowej państwa

Reforma administracyjna kraju nie zmieniła w istotny sposób dostępu miasta i gminy do służb finansowych. Tak jak to było przed 1 stycznia 1999 roku teren **Miasta i Gminy Stawiszyn** podlega pod działalność Urzędu Skarbowego w Kaliszu, natomiast zmieniła się siedziba Izby Skarbowej. Obecnie siedzibą Izby Skarbowej jest Poznań, natomiast w Kaliszu znajduje się Oddział Zamiejscowy tej instytucji.

Nie zmieniła się siedziba Urzędu Celnego. Tak jak poprzednio teren **Miasta i Gminy Stawiszyn** podlega pod Urząd Celny w Poznaniu. Oddział tego Urzędu znajduje się w Kaliszu.

2.1.1.6 Położenie gminy i miasta w odniesieniu do organizacji wymiaru sprawiedliwości

Wraz z wejściem w życie reformy administracyjnej kraju nie zmieniła się również odległość miasta i gminy do siedziby sądu - dawniej wojewódzkiego - a dziś okręgowego. Mieści się on w Kaliszu. Nie zmieniła się również siedziba Sądu Rejonowego. Tak jak poprzednio teren **Miasta i Gminy Stawiszyn** podlega pod działalność Sądu Rejonowego w Kaliszu.

Podobnie ma się sprawa z prokuraturą. Tak jak poprzednio siedziba Prokuratury Okręgowej (dawniej wojewódzkiej) mieści się w Ostrowie Wielkopolskim. Siedziba Prokuratury Rejonowej zaś, tak jak przed reformą, w Kaliszu.

2.1.1.7 Położenie gminy i miasta w odniesieniu do organizacji terytorialnej kościoła rzymskokatolickiego

Gmina Stawiszyn położona jest w całości w dekanacie Stawiszyn. W dniu 25 marca 1992 roku na mocy bulli papieża Jana Pawła II ustanowiona została nowa organizacja kościoła, dostosowana do obecnych granic państwa.

W poprzednim podziale terytorialnym, ustanowionym jeszcze konkordatem z 1925 roku, z pewnymi korektami wprowadzonymi na mocy bulli papieża Pawła VI z 1972 roku, teren **Miasta i Gminy Stawiszyn** należał do:

- Metropolii Gnieźnieńskiej
  - Diecezji Włocławskiej
    - Dekanatu Stawiszyn.

W obecnym podziale terytorialnym, teren **Miasta i Gminy Stawiszyn** należy do:

- Metropolii Poznańskiej
  - Diecezji Kaliskiej
    - Dekanatu Stawiszyn.

Zatem 25 marca 1992 roku zmieniła się zarówno siedziba metropolii jak i zmieniła się siedziba diecezji dla terytorium Dekanatu Stawiszyn.

2.1.2 Powiązania przyrodnicze

2.1.2.1 Położenie fizyczno-geograficzne

Podstawowymi jednostkami regionalizacji fizycznogeograficznej całego kraju są mezoregiony, które wpisane zostały w hierarchiczny dziesiętny system regionalizacji Europy.

Zgodnie z ww. podziałem (wg Kondrackiego) **Miasto i Gmina Stawiszyn** położone są w następujących regionach fizycznogeograficznych:

- MEGAREGION - Europa Środkowa
  - PROWINCJA - Niż Środkowoeuropejski
    - PODPROWINCJA – Niziny Środkowopolskie
      - MAKROREGION – Nizina Południowowielkopolska
        - MEZOREGION – Równina Rychwalska (obniżenia, kotliny, większe doliny i równiny akumulacji wodnej – częściowo z wydymami).
        - MEZOREGION – Wysoczyzna Kaliska.

2.1.2.2 Budowa geologiczna

Gmina Stawiszyn położona jest na obszarze synklinorium mogileńska – łódzkiego, które wchodzi w skład wielkiej jednostki tektonicznej tzw. Platformy paleozoicznej, którą tworzą stare górotwory zbudowane ze sfałdowanych skał dewonu i karbonu. Powierzchnia ścinająca ten górotwór zapada się ku północnemu wschodowi do głębokości ok. 5000 m. Powierzchnię tę pokrywa młodsza pokrywa osadowa z trzema piętrami strukturalnymi: dolnym – permskim, środkowym – triasowym i górnym – jurajsko–kredowym. W obrębie synklinorium mezozoicznego występują ropy i margle kredy dolnej a następnie margle i wapienie kredy górnej. Na utworach mezozoicznych zalegają ropy i piaski pliocenu (trzeciorzęd) oraz nieciągła pokrywa ilów pstrych pliocenu. W rejonie Stawiszyna trzeciorzęd nie występuje, a utwory czwartorzędowe leżą bezpośrednio na marglach i wapieniach kredy górnej. Strop trzeciorzędu występuje na rzędnej od 33 do 50 m p.p.t. Utwory czwartorzędowe tworzą pokrywę o zróżnicowanej miąższości z maksimum kilkudziesięciu metrów w okolicach Stawiszyna. Osady czwartorzędowe to głównie gliny zwałowe na ogół piaszczyste, półzwarte i twaroplastyczne oraz wkładki piasków gliniastych i glin pylastych i piaski akumulacji glacialnej, a także piaski rzeczne, a na północ od Stawiszyna piaski wydymowe.

2.1.2.3 Rzeźba terenu

Gmina Stawiszyn leży na obszarze przedostatniego zlodowacenia skandynawskiego, tj. środkowopolskiego. Rzeźba terenu ukształtowana została w okresie zlodowacenia środkowopolskiego (formy glacialne) a w okresie interglacjału emskiego, zlodowacenia bałtyckiego i holocenu wystąpiły procesy niszczenia i przeobrażenia form glacialnych.

Większość obszaru gminy stanowią przeobrażone równiny płaskie i faliste moreny dennej (zlodowacenie środkowopolskie). Rozcięte są one zbudowaną z osadów holocenów doliną Bawołu przebiegającą z SE na NW. Północna część gminy to równiny akumulacji rzecznej z zespołami wydymowymi.

Teren gminy Stawiszyn wg podziału B. Krygowskiego na jednostki fizyczno-geograficzne znajduje się w dwóch zróżnicowanych środowiskowo jednostkach. W części południowo-wschodniej i południowej gmina Stawiszyn położona jest w obrębie Wysoczyzny Kaliskiej i jej subregionie Równiny Kaliskiej. Jest to wysoczyzna morenowa wzniesiona na wysokość 115 – 115,5 m n.p.m., o spadkach poniżej 2%, lokalnie 2 – 5%.

Północna i północno-zachodnia część gminy wchodzi w skład Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej i jej subregionu Kotliny Pyzdrowskiej. Kotlina Rychwalska na terenie gminy występuje jako terasa środkowa wydymowa (wg B. Krygowskiego) wchodząc od północy na teren gminy i obrzeżając północny fragment wysoczyzny. Jest to forma morfologiczna płaska, o spadkach rzadko przekraczających 5%.

2.1.2.4 Klimat

Wg regionalizacji klimatycznej A. Wosia (A. Woś, 1994 – Klimat Niziny Wielkopolskiej) gmina Stawiszyn zaliczona została do regionu Klimatycznego XV – Środkowowielkopolskiego. Znajduje się w zasięgu trzech mas powietrza: polarnego, arktycznego i zwrotnikowego.

2.1.2.5 Wody powierzchniowe i podziemne

Wody powierzchniowe

Gmina Stawiszyn pod względem hydrograficznym położona jest w zlewni rzeki Warty, jedynie południowy niewielki fragment należy do zlewni Proсны. Między nimi przebiega dział wodny III rzędu. Oś hydrograficzną obszaru stanowi rzeka Bawół (Baweł) uchodząca do rzeki Czarnej Strugi (Defet), która z kolei uchodzi do Warty, stanowiąc jej lewy dopływ. Bawół wypływa spod Podzborowa na wysokości około 119 – 120 m n.p.m. i przepływa przez gminę z południowego wschodu na północny zachód.

Wody podziemne

Gmina Stawiszyn wg podziału hydrologicznego Polski należy do regionu mogileńskiego (XII). Główne poziomy użytkowe w obrębie tego regionu stanowią poziomy wodonośne z wodami porowymi w utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych oraz wodami szczelinowymi i szczelinowo – porowymi w utworach kredowych.

Na terenie gminy Stawiszyn występują 3 poziomy wodonośne: czwartorzędowy, trzeciorzędowy, górnokredowy.

2.1.2.6 Lasy

Wg podziału Tadeusza Trampiera na regiony przyrodniczo-leśne, północna i wschodnia część gminy Stawiszyn należy do Krainy Wielkopolsko-Pomorskiej, Dzielnicy Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Mezoregionu Doliny Konińskiej, a południowa i południowo – zachodnia część gminy do Dzielnicy Krotoszyńskiej.

Gmina Stawiszyn jest gminą o dużym wskaźniku lesistości wynoszącym 28,3% mierzonym jako stosunek procentowy powierzchni lasów i terenów zadrzewionych do ogólnej powierzchni gminy. Jest to wskaźnik wysoki w porównaniu do wskaźnika dla powiatu kaliskiego wynoszącego 19,7%. Lesistość gminy kształtuje się na poziomie wskaźnika dla kraju wynoszącego 28,9% i jest nieco wyższa od wskaźnika dla Województwa Wielkopolskiego wynoszącego 25,5%.

2.1.2.7 Obszary prawem chronione

Ustawa o ochronie przyrody definiuje kilka form ochrony przyrody ustanawianych dla potrzeb ochrony cennych tworów przyrody, które mogą występować na danym terenie, niezależnie od granic administracyjnych poszczególnych jednostek administracyjnych.

Na terenie gminy Stawiszyn nie ustanowiono powierzchniowych form ochrony przyrody, które zajmowałyby znaczne powierzchnie terenów i w ten sposób wpływały na tereny sąsiednich gmin. Występują natomiast punktowe formy ochrony przyrody takie jak pomniki przyrody i użytki ekologiczne, które zostały omówione w kolejnych rozdziałach.

Niezależnie od powyższego polskie prawodawstwo wprowadziło pewne formy ochrony elementów środowiska przyrodniczego w poszczególnych ustawach, regulujących w sposób szczegółowy wyodrębnione sfery życia i działalności człowieka. Do nich - między innymi - należy zaliczyć:

- ✓ lasy ochronne - ustanowione na podstawie przepisów ustawy o lasach,
- ✓ grunty rolne wysokich klas bonitacyjnych gleb - chronione (od 1 stycznia 2009 roku poza granicami miast) na podstawie przepisów ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
- ✓ wody powierzchniowe oraz zbiorniki wód podziemnych chronione na podstawie przepisów ustawy prawo wodne.

Omówienie poszczególnych chronionych elementów środowiska przyrodniczego - występujących na terenie gminy - przedstawione zostało w kolejnych rozdziałach.

2.1.2.8 Świat zwierząt

Rozwój flory i fauny uzależniony jest od warunków środowiska przyrodniczego. Wielowiekowa działalność człowieka doprowadziła do przekształcenia naturalnych zbiorowisk roślinnych, w tym również lasów. Gmina Stawiszyn jest przykładem wykarczowania lasów na rzecz upraw polowych. Stało się to najprawdopodobniej z racji występowania bardzo dobrych gleb, które stały się podstawą gospodarki rolnej. Kompleksy leśne pozostały w północnej części gminy i w jej wschodniej części (Nadleśnictwo Grodziec), tam, gdzie występują słabsze gleby. Najbardziej atrakcyjnym terenem dla bytowania, rozrodu i ostoi zwierząt są obszary zalesione i teren związany ze stawami i rzeką Bawół. Oczywiście świat zwierzęcy nie zna granic administracyjnych poszczególnych jednostek administracyjnych ustanowionych przez człowieka, stąd – poza osobnikami stale zamieszkującymi określone terytorium - należy również mieć na uwadze te, które stale przemieszczają się w poszukiwaniu za pożywieniem czy też dogodniejszymi warunkami bytowania.

Z grubych zwierząt występują tu jelenie, daniele, dziki. Z innych ssaków można spotkać bobra, borsuki, jenoty, tchórze, kuny, piżmaka, wydrę, norniki, lisy, norki amerykańskie, zajęce, przemieszczające się sarny. Zaobserwowano także bażanty, kuropatwy, kaczki. Ponadto z ptaków występują jastrząb, remiz, rycyk, kos, szpak, sroka, wróbel, zięba, kwiczoł, kszczyk, bocian biały. Na terenie gminy w lasach Zbiersku Kolonii występuje stanowisko bociana czarnego proponowane do objęcia ochroną. Na terenie gminy brak jest ostoi ptaków o znaczeniu regionalnym czy też krajowym.

2.1.2.9 Hałas

Wśród wielu źródeł hałasu zanieczyszczających środowisko, do najbardziej uciążliwych i najbardziej powszechnych należy hałas komunikacyjny:

- drogowy,
- kolejowy, związany z kolejką wąskotorową,
- przemysłowy.

Na terenie gminy głównym źródłem hałasu jest komunikacja samochodowa, głównie przy drodze krajowej nr 25 Oleśnica – Kalisz – Konin – Bydgoszcz. Linia kolejowa wąskotorowa Opatówek – Turek (dawniej również Kalisz – Turek), odgrywa obecnie mniejsze znaczenie jako źródło hałasu z tej racji, że jej ranga bardzo zmalała na przestrzeni ostatnich lat. Do niedawna (tj. przed załamaniem się przemysłu cukrowniczego na terenie gminy) funkcjonowała ona – jako ważny środek transportu - w okresie kampanii cukrowniczej. Ostatnio funkcjonuje incydentalnie, głównie w ramach przewozów turystycznych.

2.1.2.10 Promieniowanie niejonizujące

Ustawa z 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska wprowadziła regulacje dotyczące pól elektromagnetycznych (PEM), które definiowane są łącznie jako pola elektryczne, magnetyczne oraz elektromagnetyczne o częstotliwościach od 0 Hz do 300 GHz (zakres promieniowania niejonizującego). Rozkład pól elektrycznych i magnetycznych występujących w sąsiedztwie linii energetycznych jest zależny od napięcia znamionowego prądu, jaki płynie przez te linie oraz od samej konstrukcji linii wysokiego napięcia. Pola elektromagnetyczne towarzyszą zazwyczaj każdej linii i stacji o dużych wartościach.

Na terenie gminy Stawiszyn z południa na północ przebiega linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV. Liczne są także linie 15 kV średniego napięcia, które są źródłem promieniowania elektromagnetycznego. Przyjmuje się, iż wzdłuż linii 110 KV, w pasie technologicznym o szerokości 15m na stronę od skrajnego przewodu, obowiązuje zakaz zabudowy dla obiektów przeznaczonych na stały pobyt ludzi, zaś dla linii 15 KV szerokość tego pasa wynosi 5 m na stronę, od skrajnego przewodu linii.

Na terenie gminy znajdują się również stacje telefonii komórkowej. Z uwagi na rodzaj obiektów, na których są one montowane (wieże telefonii komórkowej) promieniowania wytworzone w wyniku działania stacji – w większości przypadków – występują w miejscach niedostępnych dla ludzi.

2.1.3 Powiązania historyczne

Uwarunkowania historyczne są często ważnym czynnikiem gospodarczego i społecznego rozwoju każdego terytorium. Ważnym zatem jest, aby poznać sytuację polityczną danego terytorium w rozbiciu na poszczególne okresy historyczne i status tych obszarów jak również sytuację gospodarczą, której najjaskrawszym przejawem jest lokacja miast.

Ziemia kaliska, w skład której w większości dziejów wchodziły tereny gminy Stawiszyn prawie zawsze w historii Polski miała szczęście znaleźć się, niezależnie od zmian granic kraju, na terytorium państwa polskiego.

Granice pomiędzy poszczególnymi jednostkami politycznymi w pierwszych latach powstawania państwa polskiego, w czasach pierwszych Piastów, jak również za panowania późniejszych dynastii, rzadko kiedy były szczegółowo udokumentowane. Stanowiły pewną strefę graniczną (za wyjątkiem granic na rzekach i grzbietach górskich), przeważnie pokrytą lasami. Najczęściej więc, mówiąc o granicach mówimy o umownych liniach granicznych, wykształconych w późniejszych okresach.

Za czasów piastowskich, począwszy od Mieszka I (990 rok), jak i około 50 lat później za panowania Kazimierza I Odnowiciela, kiedy to odeszły od Polski: Mazowsze, Pomorze i Śląsk teren obecnej gminy Stawiszyn (ziemia kaliska) znajdował się w granicach państwa polskiego.

Po śmierci Bolesława Krzywoustego (1138 rok), w wyniku rozbicia dzielnicowego, teren gminy Stawiszyn znalazł się w granicach tej części Wielkopolski, która weszła w skład dzielnic pryncypalnej. Obok Kalisza i Gniezna należała do niej dzielnica krakowska, ziemie sieradzka i łączycka oraz część Kujaw. Zarządzał tą dzielnicą najstarszy syn Bolesława Krzywoustego – Władysław – książę zwierzchni. Pozostałą częścią Wielkopolski z Poznaniem zarządzał drugi z kolei syn Bolesława Krzywoustego - Mieszko. W tym też okresie - rozbicia dzielnicowego - Stawiszyn uzyskał prawa miejskie.

Również **za czasów Władysława Łokietka** (1320 rok) ziemia kaliska była częścią państwa polskiego. Stanowiła ona część Królestwa Polskiego. W tym okresie prawa miejskie posiadały już takie miasta jak Kalisz, Pleszew, Stawiszyn, Koźmin, Jarocin, Ostrzeszów, Ołobok (który utracił je również w tamtym okresie) czy położone na wschód Sieradz i Warta.

Jednym z okresów świetności monarchii piastowskiej jest **panowanie Kazimierza Wielkiego**. W tym czasie ustala się nazwa państwa: Korona Królestwa Polskiego oraz podział wewnętrzny państwa na ziemie, zwane później województwami. Stawiszyn wszedł w skład województwa kaliskiego, które w tamtym okresie rozciągało się od Ołoboku i Brzezin na południu, poprzez Pyzdry, Gniezno aż do Nakła, Sępólna i Kamienia na północy. Istotnym również jest proces urbanizacji kraju. W tym okresie bardzo dużo miejscowości otrzymało prawa miejskie w tym prawa miejskie w okolicach Kalisza otrzymał Opatówek i Koźminek, Mikstat i Turek, później Staw.

Piętnasty wiek przyniósł prawa miejskie kolejnym sąsiadom Stawiszyna. Najbliżej położone to Iwanowice, Ostrów i Raszków, Grabów, Dobrzyca.

Sprawną organizacją administracji państwa charakteryzuje się **wiek XVI**, a szczególnie okres panowania Stefana Batorego. Jest to okres rozkwitu politycznego i gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Jest to również znaczny rozwój miast Rzeczypospolitej. W okolicach Kalisza i Stawiszyna prawa miejskie otrzymały: Korab, Sobótka, Strzyżew. Stawiszyn podobnie jak za Kazimierza Wielkiego znajdował się w tym okresie w wielkim województwie kaliskim Korony Królestwa Polskiego.

Siedemnasty wiek przyniósł prawa miejskie jeszcze jednemu dość blisko położonemu miastu, tj. Błaszkom.

Schyłek wieku XVIII przyniósł Polsce rozbiory. Okres poprzedzający ten czas jest okresem silnego rozwoju istniejących miast. Ale jest to jednocześnie schyłek pewnej epoki historyczno-politycznej rozwoju kraju. Pierwszy rozbiór Polski (1770 i 1772 rok) dla

Stawiszyna nie miał istotnego znaczenia. Jedynie część północna dawnego wielkiego województwa kaliskiego znalazła się pod panowaniem Prus. Powierzchnia województwa kaliskiego zmniejszyła się o połowę między innymi na skutek usamodzielnienia się Gniezna jako stolicy województwa. Konstytucja uchwalona w dniu 3 maja 1791 roku likwidowała podział państwa na Koronę i Wielkie Księstwo Litewskie oraz wprowadzała jednolity system zarządzania całą Rzeczpospolitą. Niestety następne dwa rozbiory Polski całkowicie odebrały jej suwerenność. W wyniku drugiego rozbioru Polski (1793 rok) ziemia kaliska ze Stawiszynem znalazła się pod panowaniem Prus. Trzeci rozbiór Polski całkowicie zniósł z mapy Europy nasz kraj.

Wiek XIX zapisał się w historii Stawiszyna utratą praw miejskich. Podobny los spotkał również miejscowości położone w pobliżu Stawiszyna, tj. Koźminek, Opatówek, Staw i Iwanowice. W wyniku powstania Księstwa Warszawskiego (1807 rok) Kalisz ze Stawiszynem znalazły się w jego granicach. Kalisz został stolicą departamentu. Decyzją Kongresu Wiedeńskiego (1815 rok) ziemie polskie znalazły się we władaniu trzech ościennych państw. Stawiszyn dostał się pod panowanie Rosji (w guberni kaliskiej), która z rdzennych ziem polskich utworzyła monarchię konstytucyjną - Królestwo Polskie, na zawsze połączone z Rosją. Zastępcą króla, zwanym namiestnikiem, został generał Józef Zajączek (ściśle związany z sąsiednim Opatówkiem).

Po odzyskaniu niepodległości pełne ujednoczenie całej administracji nastąpiło dopiero po 1933 roku. Charakterystyczne dla tego podziału jest zachowanie dawnych granic państw zaborczych, stąd Stawiszyn stał się częścią Powiatu Kaliskiego w Województwie Łódzkim. Ten stan rzeczy zmienił się jeszcze przed wybuchem II wojny światowej, kiedy to Stawiszyn administracyjnie wrócił do Wielkopolski stając się częścią Województwa Poznańskiego (w Powiecie Kaliskim). Taki stan rzeczy funkcjonował również po drugiej wojnie światowej.

Do 1975 roku funkcjonował trójstopniowy podział administracyjny: województwa, powiaty, gromady (po 1970 roku - gminy). W tym czasie Stawiszyn pełnił rolę gromady, a następnie gminy.

Reforma administracyjna kraju z 1975 roku wprowadzając dwustopniowy podział państwa, tj. na województwa i gminy, usytuowała omawiany teren w Województwie Kaliskim, jednocześnie lokując w Stawiszynie siedzibę gminy. Rozpoczynając przebudowę struktur władzy państwowej utworzono w 1990 roku pośredni szczebel pomiędzy gminą a województwem – rejony (rządowe). Stawiszyn znalazł się w granicach rejonu kaliskiego.

Od 1 stycznia 1999 roku, podobnie jak przed 1975 rokiem, Stawiszyn stał się częścią Powiatu Kaliskiego, tym razem w Województwie Wielkopolskim.

Powyższą analizę historyczną należy uzupełnić o bardzo ważną rzecz dla zrozumienia rozwoju omawianego obszaru. Są to historyczne powiązania komunikacyjne. Otóż należy podkreślić, iż już za panowania Piastów przez Stawiszyn przebiegał ważny szlak handlowy z południa na północ, tj. z południa Europy nad Bałtyk. Ten element do dziś stanowi okno na świat dla obszaru tej gminy.

W tym miejscu wspomnieć należy o dawnym (mającym swe początki w pierwszej połowie XIII wieku) szlaku handlowym z Kalisza, przez Konin do Torunia i dalej na północ, pełniącym istotną rolę w tej części Wielkopolski do XVII w., czyli do czasu zainicjowania kontaktów z rozwijającą się Warszawą.

W wieku XX nieporównywalnie zmieniła się skala ruchu, jak i środki lokomocji. Rozwój motoryzacji wymusił zmiany parametrów technicznych dróg dostosowanych do przenoszenia większych obciążeń i pozwalających na podwyższenie prędkości podróży. Polepszenie dostępności czasowej miało daleko idące konsekwencje między innymi w zmianie systemu osadniczego. Lokowane przed wiekami ośrodki miejskie były oddalone od najbliższego sąsiada o ok. 25 km, co równało się średniemu dystansowi, jaki można było swobodnie przebyć w ciągu jednego dnia. Możliwość pokonywania większego dystansu spowodowała upadek małych ośrodków, które utraciły funkcje obsługi komunikacji, co miało miejsce w przypadku Stawiszyna, czy sąsiedniego Koźminka i Opatówka (pomijając polityczne powody tego procesu).

2.1.4 Powiązania społeczne

Stosunkowo niedaleki (biorąc pod uwagę dostępność czasową) dystans od tak dużej aglomeracji miejskiej, jaką jest Kalisz pozytywnie wpływa na sferę społeczną miasta i gminy. Kalisz zaspakaja wszystkie najważniejsze potrzeby mieszkańców gminy, których nie są oni w stanie zaspokoić na swym terenie. Najważniejszą z nich obok rozrywki, szkolnictwa, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, jest praca. Kalisz to miejsce pracy wielu setek mieszkańców gminy. Ma to istotny wpływ na stan zatrudnienia i zmniejszenie stanu bezrobocia na terenie gminy.

2.1.5 Powiązania gospodarcze

Gmina Stawiszyn jest typowo rolniczą gminą, o dość silnie rozwiniętych działach specjalnych rolnictwa, w tym przede wszystkim ogrodnictwa i sadownictwa. Stąd sąsiedztwo dużego 100-tysięcznego miasta, jakim jest Kalisz, stanowi dla gminy bardzo korzystne położenie. Kalisz to bardzo dobry rynek zbytu dla płodów wyprodukowanych na terenie gminy. To duży ośrodek przemysłu spożywczego. Dużym udogodnieniem dla rozwoju tej współpracy jest powstała w Kaliszu w 1990 roku „*Gięda Kaliska*”.

Silne związki z Kaliszem zacieśniają się jeszcze bardziej na skutek działań inwestorów, którzy swe siedziby lokują na terenie obu jednostek administracyjnych.

2.1.6 Powiązania komunikacyjne

Na terenie gminy i miasta Stawiszyn możemy mówić o dwóch rodzajach powiązań komunikacyjnych, tj. o powiązaniach drogowych i powiązaniach kolejowych. Nie występują tutaj dwie pozostałe możliwości komunikacyjne, a mianowicie nie występują tutaj powiązania drogą wodną, z uwagi na brak rzek, którymi mogłyby się one odbywać i nie występują tutaj powiązania drogą powietrzną, z uwagi na brak na terenie gminy i miasta Stawiszyn lotniska czy też lądowiska.

2.1.6.1 Drogownictwo

Stawiszyn ma bardzo dobre powiązanie komunikacyjne z pozostałymi regionami Polski. Główną osią komunikacji drogowej służącej realizacji celów ponadgminnych jest przebiegająca przez teren gminy w układzie południkowym droga krajowa nr 25 relacji

Bydgoszcz-Oleśnica. Wprowadza ona gminę w układ dróg o znaczeniu krajowym. Jest to szlak, który ciągnąc się przez teren gminy z południa na północ, stanowi połączenie gminy, poprzez Konin ze stolicą Wielkopolski – Poznaniem i stolicą kraju – Warszawą jak również północnymi dzielnicami kraju, poprzez Kalisz – z Wrocławiem, Katowicami czy Łodzią.

Na terenie gminy i miasta Stawiszyn droga krajowa przebiega w bezpośrednim sąsiedztwie dziewięciu jednostek osadniczych. Dwie z nich to ważne ośrodki urbanistyczne gminy, a mianowicie Zbiersk oraz główny ośrodek administracyjny gminy, tj. miasto Stawiszyn. Po wybudowaniu obwodnicy Stawiszyna, droga krajowa omija jego śródmieście od wschodu w odległości zaledwie ca 350 m.

Na długości ca 13 km, w granicach gminy i miasta Stawiszyn, droga nr 25 posiada 7 skrzyżowań ze szlakami rangi powiatowej zlokalizowanymi w Zbiersku Cukrowni i Zbiersku (3), Starym Kiączynie, Wyrowie, Piątku Małym i Piątku Małym-Kolonii, których wzajemne rozmieszczenie względem siebie waha się w granicach od ca 0,14 km do ca 3,9 km.

W 1995r. przejeżdżało nią ok. 4 tys. pojazdów na dobę, co oznaczało 160% wielkości odnotowanej w 1990r. (punkt w Nowym Kiączynie). W tej strukturze dominowały samochody osobowe (68%), nad pojazdami ciężarowymi (19%), a największe przepływy wystąpiły w dni robocze z wyraźnym osłabieniem ruchu w soboty i niedziele. Mimo, że natężenie przejazdów należało do najmniejszych wśród obecnych dróg rangi krajowej w regionie kaliskim, tutaj właśnie nastąpił dynamiczny przyrost natężenia ruchu. Natężenie ruchu na drodze krajowej nr 25 w 2005 roku, wg badań GDDKiA w Poznaniu, na odcinku Rychwał - Stawiszyn wynosiło 5540 pojazdów na dobę, natomiast na odcinku Kalisz - Stawiszyn wynosiło 6693 pojazdów na dobę. Nie są to wartości wysokie, niemniej jednak jest to – w skali gminy – najbardziej obciążony układ drogowy.

Przebiegająca przez teren gminy Stawiszyn droga krajowa nr 25 ma duże znaczenie dla regionu kaliskiego z uwagi na to, że ten korytarz komunikacyjny stanowi najkrótsze połączenie miasta Kalisza z autostradą A-2 Warszawa-Poznań-Berlin.

Przez teren gminy i miasta Stawiszyn nie przebiega żadna droga wojewódzka, stąd następne w kolejności - co do hierarchii ustalonej ustawą o drogach publicznych - są drogi powiatowe. Łączą one teren gminy ze wszystkimi gminami ościennymi.

Przez teren gminy przebiegają następujące drogi powiatowe:

- ✓ Nr **3247** - relacji Grodziec (gm. Grodziec) – Zbiersk, na odcinku od węzła sieciowego 018 na granicy powiatu do węzła sieciowego nr 005 w Zbiersku,
- ✓ Nr **4342** - relacji Janków - Blizanów (gm. Blizanów) – Długa Wieś Druga – Stawiszyn, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego nr 006 w Stawiszynie,
- ✓ Nr **4581** - relacji Zbiersk – Dzierzbin (gm. Mycielin), na odcinku od węzła sieciowego 003 w Zbiersku do węzła sieciowego nr 013 na granicy gminy,
- ✓ Nr **4582** - relacji Zbiersk Cukrownia - Zbiersk Kolonia, na odcinku od węzła sieciowego 010 w Zbiersku Cukrowni do węzła sieciowego nr 013 na granicy gminy,
- ✓ Nr **4584** – relacji Przyranie (gm. Mycielin) – Zbiersk, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego 004 w Zbiersku,

- ✓ Nr **4585** - relacji Stawiszyn - Stary Kiączyn – Przyranie – Mycielin (gm. Mycielin), na odcinku od węzła sieciowego 001 w Stawiszynie do granicy gminy,
- ✓ Nr **4586** - relacji Florentyna – Żelazków – Goliszew (gm. Żelazków) – Petryki - Zbiersk Cukrownia – Zbiersk, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego nr 005 w Zbiersku,
- ✓ Nr **4587** - relacji Goliszew (gm. Żelazków) – Złotniki Małe – Stawiszyn, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego nr 006 w Stawiszynie,
- ✓ Nr **4590** - relacji Kalisz – Stary Borków - Tykadłów (gm. Żelazków) - Złotniki Małe Kolonia, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego 008 w Złotnikach Małych Kolonii,
- ✓ Nr **4591** - relacji Piątek Mały Kolonia – Góry Zborowskie (gm. Żelazków), na odcinku od węzła sieciowego 009 w Piątku Małym Kolonii do granicy gminy,
- ✓ Nr **4597** - relacji Brudzew - Jarantów (gm. Blizanów) – Długa Wieś Druga, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego 002 w Długiej Wsi Drugiej,
- ✓ Nr **4598** - relacji Blizanów (gm. Blizanów) – Piątek Mały, na odcinku od granicy gminy do węzła sieciowego 008 w Piątku Małym.

Łączna długość dróg powiatowych na terenie gminy Stawiszyn wynosi ca 37 km, w tym ca 4 km tych dróg nie posiada jeszcze nawierzchni utwardzonej.

Najbardziej znaczące skrzyżowania tej kategorii dróg znajdują się na terenie zespołu osadniczego Zbiersk Cukrownia – Zbiersk - Zbiersk-Kolonia, Petryki oraz Stawiszyn. Faktycznie – biorąc pod uwagę nie granice danej miejscowości, a położenie zwartej zabudowy tej miejscowości - niewiele wsi nie posiada bezpośredniej dostępności do dróg powiatowych, opierając się jedynie na drogach gminnych. Do nich należą Pólko-Ostrówek i Długa Wieś Trzecia.

Drogi rangi powiatowej, jakkolwiek nie prowadzą w większości przypadków do najważniejszego i największego sąsiada Stawiszyna, jakim jest Kalisz – siedziba władz powiatu kaliskiego ziemskiego, to służą jednak dogodnej komunikacji z gminami ościennymi, tj.: Blizanowem (3 drogi), Żelazkowem (4 drogi), Mycielinem (3 drogi), Groźcem (1 droga). Istniejący układ dróg powiatowych zapewnia właściwe możliwości komunikacyjne w układzie powiatu.

2.1.6.2 Kolej

Przez tereny gminy przebiega, funkcjonująca na terenie gminy od 1914r., linia kolei wąskotorowych Opatówek - Turek. Łączy ona teren gminy Stawiszyn z Opatówkiem na południu i gminą Mycielin czy Turek na północnym-wschodzie. W przeszłości miała ona również połączenie z Kaliszem, jednak odcinek z Kalisza przez Niedźwiady i Kokanin został zdemonstrowany. Obecnie znaczenie w transporcie towarowym, przebiegającego przez gminę odcinka linii wąskotorowej Opatówek - Żelazków - Zbiersk – Turek, jest marginalne. Do niedawna jednak stanowiła ona ważne połączenie w przewozach buraka cukrowego i ziemniaka. Załamanie się polskiego rolnictwa spowodowane nadprodukcją żywności oraz jej importem zza granicy znacznie osłabiło jej znaczenie. Transport kolejowy linią wąskotorową (z przystankami w Zbiersku Cukrowni i Petrykach) funkcjonuje obecnie marginalnie. Incydentalnie kolej ta wykorzystywana jest jako atrakcja turystyczna. Administratorem (użytkownikiem) kolei wąskotorowej jest obecnie Stowarzyszenie Kolejowych Przewozów Lokalnych w Kaliszu, które otrzymało w użytkowanie tę linię kolejową na mocy decyzji władz powiatowych.

2.1.7 Powiązania w zakresie transportu

2.1.7.1 Transport osobowy

Z uwagi na duże przewozy osób zamieszkałych na terenie gminy do pracy na terenie Kalisza dość dobrze rozwinięty jest transport autobusowy.

System komunikacji zbiorowej na terenie gminy i miasta Stawiszyn funkcjonuje w oparciu o usługi świadczone przez Kaliskie Linie Autobusowe Spółkę z o.o. oraz dawne Przedsiębiorstwo Państwowej Komunikacji Samochodowej, a obecnie – po przekształceniu - Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Kaliszu Spółkę z o.o. Obie te firmy mają swą siedzibę na terenie miasta Kalisza. W ostatnich latach te dwa duże przedsiębiorstwa konkurują z niewielkimi firmami transportowymi, które oferują swe usługi na zasadach wolnorynkowych.

Kaliskie Linie Autobusowe Spółka z o.o. utrzymuje linię pozwalającą na bezpośrednie połączenie z siedzibą powiatu - Kaliszem poprzez drogę krajową nr 25. Na trasie przejazdu liczącej w granicach gminy ok. 10 km zlokalizowane są przystanki z kierunku Kalisza we wszystkich miejscowościach, przez które przejeżdżają autobusy przewoźnika.

Nieco bardziej rozbudowaną sieć połączeń posiada Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej mimo tego, że główny ciężar przewozu pasażerskiego kieruje się, tak jak w przypadku konkurencyjnej firmy, na drogę krajową nr 25. Podstawowe znaczenie odgrywają połączenia lokalne Kalisz - Kokanin (gm. Żelazków) - Stawiszyn oraz tranzytowe m.in. Kalisz - Konin z przystankami zlokalizowanymi w ciągu drogi krajowej. Uzupełnieniem są linie obsługujące poszczególne miejscowości gminy Stawiszyn, na trasie przejazdu do gmin ościennych, położonych dalej od Kalisza.

Istotne znaczenie posiadają połączenia uruchamiane na czas roku szkolnego, co ma odzwierciedlenie w ofercie przewoźników.

Sposób dotychczasowego funkcjonowania komunikacji autobusowej należy uznać za wystarczający mimo braku komunikacji kolejowej. Liczba ludności we wsiach, gdzie nie zlokalizowano punktów przystankowych i gdzie dostępność do nich jest utrudniona (powyżej 2 km) stanowi niewielki procent.

Lokalizacja miasta i gminy Stawiszyn w sąsiedztwie Kalisza z dostępnością czasową do jego centrum wynoszącą ok. 30 min. pozwala na sprawne przemieszczanie się w sposób pośredni (przez Kalisz) na duże odległości (w skali województwa i kraju, a także w ruchu międzynarodowym).

Istniejący – zasadniczy - układ drogowy cechuje się dobrymi warunkami użytkowymi. Zagrożenia dla użytkowników dróg stwarza zewnętrzny ruch tranzytowy na drodze krajowej Oleśnica - Bydgoszcz. Zagrożenia te wzrastają i nadal będą wzrastać wraz z prognozowanym wzrostem natężenia ruchu prowadzonego tą drogą.

Przemieszczanie się w relacjach północ – południe (z pominięciem drogi krajowej nr 25) jest limitowane różnicowanymi (w większości przeciętnymi) walorami użytkowymi dróg

sklasyfikowanych jako gminne. W tej sytuacji warunkiem bezpieczniejszego rozłożenia ruchu jest zmodernizowanie niektórych dróg powiatowych i gminnych.

2.1.7.2 Transport towarowy

Z uwagi na przebieg przez gminę drogi krajowej nr 25, przez teren gminy odbywa się znaczny transport towarowy tym ciągiem komunikacyjnym. Nasiliło się to po znacznym zmniejszeniu rangi przewozów kolejowych na rzecz przewozów samochodowych o dużych tonażach ładunku. W zdecydowanej większości jest to ruch tranzytowy.

Do niedawna można było mówić o znaczącym transporcie towarowym buraka cukrowego istniejącym szlakiem kolejki wąskotorowej. Odbywał się on m.in. z terenu gmin ościennych do cukrowni Zbiersk na terenie gminy Stawiszyn. Był to ruch docelowy. Jednak obecnie, po zmianach zachodzących na skutek wprowadzenia gospodarki rynkowej, znaczenie wybudowanej w latach ubiegłych kolei wąskotorowej i odbywającego się nią transportu znacznie zmalało.

Dość duże znaczenie odgrywa również transport towarów sypkich, takich jak: nawozy sztuczne, miął i węgiel, pasze i nawozy do produkcji rolnej i ogrodniczej, jak również transport materiałów budowlanych. Jest to transport zarówno tranzytowy i jak i docelowy. Należy również wspomnieć o transporcie odbywającym się do istniejących na terenie gminy zakładów przemysłowych. Jest on stosunkowo niewielki, niemniej jednak istotny dla tych przedsiębiorstw.

2.1.8 Powiązania w zakresie gospodarki przestrzennej

Analizując powiązania przestrzenne nie zaobserwowano tendencji do rozwoju przestrzennego gminy (rozwoju zabudowy) w zbiegu z zabudową rozlokowaną na terytorium sąsiednich jednostek administracyjnych. Strefy graniczne to przede wszystkim tereny upraw polowych i lasów. O powiązaniach przestrzennych można mówić zatem w odniesieniu do sfery środowiskowej, w której dominującą rolę odgrywają duże kompleksy leśne, położone w części północnej i wschodniej gminy, rozciągające się na terytorium kilku jednostek administracyjnych. Drugą grupę stanowią będą tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej, które nie są delimitowane przez granice administracyjne gmin. Kolejnym elementem struktury przestrzennej, który należy wymienić w ramach prowadzonej analizy powiązań zewnętrznych, są wody płynące. Ostatnią grupę stanowią obiekty liniowe drogownictwa (drogi) i infrastruktury technicznej (sieci infrastruktury technicznej).

2.1.9 Powiązania w zakresie infrastruktury technicznej

Energetyka

Centralnie przez teren gminy przebiega napowietrzna linia energetyczna przesyłowa o napięciu **110 kV Kalisz Północ – Konin Południe**. Linia ta wchodzi w skład systemu energetycznego kraju. Łączna długość tej linii na terenie gminy Stawiszyn wynosi 12,723 km. Linia ta ma odczep, który zasilą Główny Punkt Zasilania (GPZ) o nazwie **Stawiszyn**. Główny Punkt Zasilania (stacja elektroenergetyczna 110/15kV) położony jest na terenie wsi Wyrów nieopodal granic miasta Stawiszyna. Na terenie tej stacji mają swój początek magistrale SN 15 kV, rozprowadzające energię elektryczną do poszczególnych miejscowości gminy, a co za tym idzie zasilające w energię elektryczną odbiorców energii. Teren gminy Stawiszyn jest również zasilany z Głównych Punktów Zasilania położonych poza granicami gminy, tj. z

GPZ Kalisz Północ położonego na terenie miasta Kalisza oraz z **GPZ Ceków** położonego na terenie gminy Ceków Kolonia. Wszystkie trzy wymienione GPZ-ty pracują w sieci krajowej linii energetycznych 110kV z rezerwowanym zasilaniem.

Łączność

Przez teren gminy przebiegają linie światłowodowe o znaczeniu ponadlokalnym. Na terenie gminy znajdują się również stacje telefonii komórkowej. Zapewniają one połączenia w układach lokalnych i ponadlokalnych. Nowe technologie rozwijające się w ostatnich latach w bardzo szybkim tempie spowodowały, iż dzisiaj dużą rolę odgrywa łączność bezprzewodowa. Obserwacje w tym zakresie dają podstawy do stwierdzenia, iż będzie ona rozwijać się nadal i w perspektywie będzie odgrywać główną rolę w zakresie zaspakajania tego rodzaju potrzeb człowieka.

Gazociągi

Na terenie gminy aktualnie nie ma technicznych możliwości użytkowania gazu sieciowego. Wg Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego przyjętego uchwałą nr XLII/62/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, przez teren gminy planowany jest przebieg gazociągu wysokiego ciśnienia $\varnothing$ 100.

2.1.10 Powiązania gminy z regionem – podsumowanie

Najbardziej zauważalne związki Stawiszyna w regionie wynikają z przebiegu drogi krajowej nr 25, która – można powiedzieć – jest oknem na świat dla tej jednostki administracyjnej. Zapewnia ona najważniejsze powiązania gminy z regionem.

Za istotne – mimo znacznej odległości – należy uznać powiązania z Kaliszem, stolicą Powiatu Kaliskiego, który jest głównym ośrodkiem obsługującym mieszkańców gminy w zakresie usług ponadpodstawowych.

Istotne są również powiązania środowiskowe, w szczególności, co do układu dużych kompleksów leśnych. Powiązania te jednak – jak wynika z analiz dokonanych na potrzeby niniejszego opracowania i innych dokumentów traktujących o funkcjonowaniu miasta i gminy Stawiszyn – nie wpłynęły w istotny sposób na rozwój tej jednostki administracyjnej, na przestrzeni ostatnich lat.